

شیخ موشەرەفیٰ خنووکى و کەسایەتیا وی یا ئە دەبی

۲-۱

د. نەسیم سوئمەز / وان

پوختە

شیخ موشەرەفیٰ خنووکى د سالایا ۱۹۲۶ اندا
ل بازاری سیرتی ل ناچەیا بەروارییی ل گوندی
خنووکى ژدایکبوویە. د زارۆکتییا خوهدا د
مەدرەسا باقی خوهدا ب هینبوونا قورئانا پیروژ
دەست ب خوهندنا خو دەکت. پاشی د گەلەک
قوتابخانە یاندا دخوینیت و ئیجازەتا خوە دگریت.
پشتی وەرگرتنا ئیجازەتی فەدگەریتە گوندی خو،
هەم دەست ب مەلاتییی هەم ژى سەیداتییی

دکته، ئەو د مەدرەسا خوەدا گەلەک فەقییان پەرورەدە دکته، وان ل سەر رێیا دینئ ئیسلامئ و ملەتئ خوە پەرورەدە دکته. ئەو ژ بەر هەنەک سەدەمەین سیاسی ژ باکوور دەریاسی باشوور دبیت و ب قەدەرئ دو سالان ل زاخوئئ ئاکنجی دبیت. د هەمان دەمدا دچیتە هەولێرئ و ب شیخ کەمالە دینئ ئەرپیلی را هەفنیاسینئ دکته و دکەفیتە تەرپقەتا وی و دبیتە خەلیفەیی وی. خنووکى د سالان ۲۰۰۸ اندا ئەمرئ خوەدئ ب جە دئینیت و وەفات دکته.

تەمەنئ خنووکى د قادا خوەندن و نقیساندیندا دەرباس دبیت و وی ل پەى خوە گەلەک بەرھەمئ پایەبلند هشتەن و ئەو بەرھەم دیارییی قادا زانستیی و ملەتئ خوە کرنە. شیخ موشەرەفئ خنووکى نە زمانئ کوردی تەنئ زمانئ عەرەبى، فارسى و تورکى ژى ب تیرا خوە زانیوویە. مەرۆف دەما بەرئ خوە ددەتە بەرھەمئ وی فئ ئاگاہیئ ب ئاواپەکی زەلال دبینیت. خنووکى کەسایەتەک مللەتپەرورە و کوردیحەزە. ئەو د دەرھەقئ پاراستنا زمانئ کوردیدا خەمخۆرە، لەورا وی بەرھەمئ خوە ب پرانی ب زمانئ

کوردی نقیساندیە. ژ بەرھەمئ وییا هەری گرینگ دیوانا وییە. خنووکى دیوانا خوە ب هەر چار زمانئ کوردی، عەرەبى، فارسى و تورکى نقیساندیە. د فئ گۆتاریدا ئەمئ ژیان، بەرھەم و کەسایەتیا ئەدەبیا شیخ موشەرەفئ خنووکى ب هورگولی بدن نیاسین و ب تاییەتی ژى ل سەر دیوانا وی بسەکنن و بنرخینن.

پەیفئین کلیلئ: شیخ موشەرەفئ خنووکى، دیوان، سێرت، بەرواری، قوتابخانە

دەستپێک:

رەوشا قوتابخانەیین هەریمئ

قوتابخانە، پەیفەکە 'عەرەببە دەیتە واتەیا جەپئ کو تیدا دەس دەینە دان'. بنگەها قوتابخانەیی کەنگئ دەستپئ کرپە هەتا فئ گافئ دیار نەبوویە، لئ مەرۆف

دکارە ببێژە بنگەها قوتابخانەیی خوە دگەهینە سەر دەما دەستپێکنا دینئ ئیسلامئ. ب ئاواپەکی رێکووپێک جارا یەکەم د سەر دەما دەولەتا سەلجووقیاندا ل بەغدايي ژ ئالیئ نیزام المولک قە قوتابخانەیا نیزامیەیی (۱۰۶۶-۱۰۶۷) دەیتە ئافاکرن و تیدا پەرورەدە دەستپئ دکته^۱. قوتابخانەیین کو د هەریمئ کورداندا هاتە ئافاکرن، بنیادا خوە ژ سەر دەما دەستپێکنا ئیسلامئ قە دگرن.

د قوتابخانەیین کورداندا زمانئ پەرورەدەیی زمانئ کوردی بوو. ئەو کتیبئ کو د قوتابخانەیین کورداندا دەاتن خوەندن پرانیان وان ب عەرەبى، هەنەکین وان ژى ب کوردی بوون، لئ خوەندن و شروقه کرنا دەرسان ژ سەدی سەد ب کوردی بوو. سەیدا، کتیب ب کوردی ژ

فەقیان را شروقه دکرن و فەقیان ژى ب کوردی دخوەندن و دەرسپئ خوە ژ سەیداییئ خوە را فەدگۆتن. شیخ موشەرەفئ ژى د قوتابخانەیاندا ب کوردی خوەندیە و ب کوردی دەرس دایە.

مەرۆف دەما بەرئ خوە ددەتە رەوشا قوتابخانەیین هەریمئ کوردان دینە کو قوتابخانە د ناڤا سئ قونغاندا دەرباس بوونە و ئەف قوناغە ژى ژ ئەفخالیئ ژپرئ نە:

قوتابخانە ب ئالیکاریا رێقەبەرین میرین کوردان، خزمەتا پەرورەدەیی بەردەوام کرنە. ئالیکاریا رێقەبەرین دەولەتئ ژ بۆنا قوتابخانەیان رۆژ ب رۆژ کیم بوویە. ئالیکاریا رێقەبەرین دەولەتئ ب تەمامی خلاس بوویە و قوتابخانە هاتە قەدەخە کرن^۲.

دەما کو قوتابخانە ئازاد بوونە و ب ئالیکاریا رێقەبەرین میرەکتیبئ کوردان دەرکەتنە، بەرھەمئ گرانبوا دیاری دنایی و کوردان کرنە. بۆ نمونە؛ ئیبن ئەسیر (۱۱۶۰-۱۲۳۳) و ئیبن ئەلعز ئیسماعیل ئیبن رەزاز ئەلجەزەری (۹-۱۲۰۶) ژ فان کەسان.

قوتابخانەیین هەریمئ ب ئالیکاریا رێقەبەرین میرین کوردان خەباتین خوە بەردەوام کرنە. لئ بەلئ دەما کو دەقەر دکەقە بن دەستئ دەولەتا ئۆسمانیان، کاروبارین پەرورەدەیی ژ ئالیئ حکوومەتا نافەندی قە

ئەف گوهرەرتن کۆ

ژ ئالیئ حکوومەتا

ئەنقەرەیی قەد

ئالیئ پەرورەدەیندا

دەینە چیکرن،

د دەربارەبی

قوتابخانەیاندا، ل

سەرگەلئ هەریمئ

و سێرتئ کارتیکرنەکا

نەزینی چیناکەت

تەمەنئ خنووکى

د قادا خوەندن و

نقیساندیندا دەریاس

دبیت و وی ل

پەى خوە گەلەک

بەرھەمئ پایەبلند

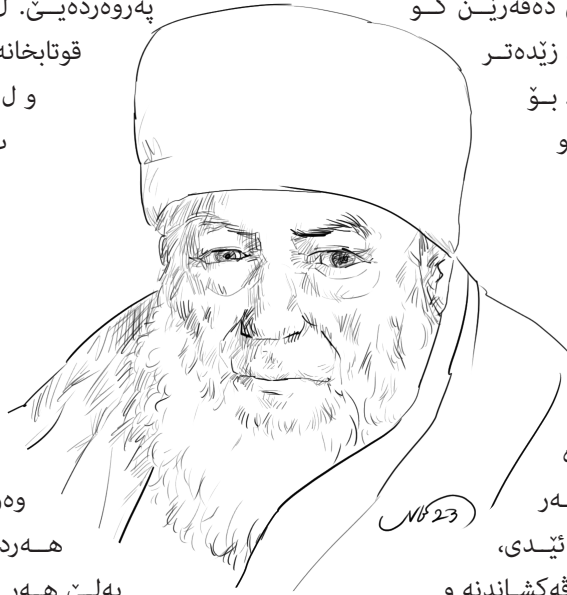
هشتەن و ئەو

بەرھەم دیارییی

قادا زانستیی و

ملەتئ خوە کرنە.

دهيٽه دؤماندن و ب پرانی دهفهرين کو نيزیکی پایتهخت بوونه، وان زیدهتر ئالیکاریا ژ حکومتی گرتنه. بو نمونه ههریمین رۆژئافا و ئاناتۆلیا نافی ن پارا ههری مهزن گرتنه. ژ ئالییی دن قه د سهردهما ئوسمانیاندا ئه و کهسین کول ههریمی دهستهلاتدار بوونه وان ژی ژ بو قوتابخانهیان و پهروهدهیی، ئالیکاریین خوه رۆژ ب رۆژ کیم کرنه. ژ بهر قان سهدهمان قوتابخانهیان ئیدی، هییدی هییدی خوه ژ بازاران قهکشاندنه و

پهروهدهیی. ل بازاری سیرتی خوهندنا قوتابخانهیاندا گهلهک پیش کهفتبوو و ل ههر دهفهری بهلاف بیوو. ب قی قانونی چاوا کو ههریم زیانی دینه، وهه ژی بازاری سیرتی زاراری دینه. حکومتا نهقهههیی، ب شکلکی تایهت، قوتابخانهیین قی بازاری دشوپینه و موفهتشین کو ژ ئالییی نهقهههیی فا هاتبوون وهزیفه دارکرن، ب راپورتین خوه ههردهم وان ئاگاهداری دکهن. لی بهلی ههر چقاس ئهف زور و زهحمهتی ههبوون ژی پهروهدهیا د قوتابخانهیاندا ب تمامی خهلاس نهبوو. ههک قوتابخانهیان گوهرتن د ناف خوهدا چیکرن و کارین خوه بهردهوام کرن و ههک و وان ژی ل سهر فۆرماتا بهری پهروهدهیا خوه دؤماندن. مرۆف دکاره بیژه ئهف مهرحهلهیا هانی ژی مهرحهلهیا

بهری خوه دانه گوندان. مرۆف ژ بهر قان سهدهمان ژ بوئا قی سهدهمی ژی دکاره بیژه سهدهما پاشدامینا قوتابخانهیان ۴.

ل تورکیهیی، پشتی ئیکلانکرنا جومهوریهیی د واری پهروهدهیی گهلهک گافین ههک دهینه نافیتن. دهست ژ فکرا نازینهیا رۆژهلایینی دهیته بهردان و نازینهیا رۆژئافیان تیتته بهژراندن. مرۆف دکاره بیژه دهست ژ فکر و پامانا دیندارییی تیتته بهردان و نازینهیهکه لایک و نهتهوهتی تیتته بهژراندن. ۳یی ئادارا ۱۹۲۴اندا قانونهک ب نافی "Tevhid-i Tedrisat /یهکسهکرنا پهروهدهیی" دهیته دهرخستن و ب قی قانونی شهرعیه و ئهوقاف وهکالهتی/ وهزارهتا کاروباری دین و وهقفان و قوتابخانهیین تیدا پهروهده دهاته کرن، دهینه گرتن. سهدهما گرتنا قوتابخانهیان ئه و بوویه کو ریفه بهرین جومهوریهیی دگۆتن پهروهدهیا د قوتابخانهیاندا پهروهدهیهکه دینییه و ل دژی فکرا رۆژئافیایی و لایسیزمییه. وهزارهتهکه ب نافی وهزارهتا پهروهدهیا نهتهوهیی دهیته سازکرن و ب تهفاهی سازیین پهروهدهیی ب قی وهزارهتی فا دهینه گریدان.

سسینان بوو ژ بوئا قوتابخانهیین کوردان.

ئیدی قوتابخانه نکاریبوون پهراگالا خوه تازه بکرانا و د واری علم و زانستیدا تشتین د دنیایدا دقهومین کیم خههرا وان ژی چیدبوون. قوتابخانه ئیدی ب تهنی مابوون جهی سهرف و نهحوا زمانئ عهههیی واته علمین فهنی نهدهاتن خوهندن. ئهف ژی ژ ئالییی پهروهدهیی قه بوو سهدهما پاشدهمایینا کوردستانی.

- ئهف گوهرتینن کو
- ژ ئالییین حکومتا
- نهقهههیی قه د
- ئالییی پهروهدهیی
- دهینه چیکرن،
- د دهباریهیی
- قوتابخانهیاندا، ل
- سهر گهلی ههریمی
- و سیرتی کارتیکرنا
- نهینی چیناکهت

ئهف گوهرتینن کو ژ ئالییین حکومتا نهقهههیی قه د ئالییی پهروهدهیی دهینه چیکرن، د دهباریهیی قوتابخانهیاندا، ل سهر گهلی ههریمی و سیرتی کارتیکرنا نهینی چیناکهت؛ بهروفازی ههزکرن قوتابخانهیان رۆژ بو رۆژی زیدهتر دیت. قوتابخانهیان د ناف قان زور و زهختین دژاردا ب ههزکرن و ئالیکارییا

گه ل کاروبارین خوه ههک جاران ب دزی و ههک جاران ژى ب ئاشکهره بهردهوام کرنه. ب قاسى کو مه تهسپیت کریه، ئیرو حالى حازر ل سیرتئ ۹-۱۰ قوتابخانه پهروهدهیا خوه بهردهوام دکهن. ژ فان قوتابخانهیان هه ریه کی ب شکله کی فهرمیهت ب دهست خستیه و کاروبارین خوه ددومینن. سازگههین کو ژ بونا پهروهدهی ب ته رزا پوژتافای و ب نازینهیا لایک هاتن ئافاکرن. ژ هیلا گه ل فا زوو نه هاتنه قه بوبولکر و ره خبه ته که بقیهت نه دیتنه. ئەهف ئیرینا هانی گه له ک سالان بهردهوام کریه و زراره که مه زن دایه زاروکیین کوردان. له ورا ئەو زاروکیین دچوون قوتابخانهیان دخوهندن و ژ سهیدایین خوه ئیجازهت دستاندن و دکهن قادا کار و خه باتئ، ددیتن کو ئەو ئیجازهت د دهستئ واندا ل جهم دهولهتئ تو واته یاکى وئ تونهیه. ئیدی گه ل فان سالتین داوین زاروکیین خوه هندک دشینن قوتابخانهیان ژ بو کو د واری فهرمیهتیدا تو قیمه ته ک ژ بونا وان نه مایه. ئەهف یه ک ژى ل گه له ک ده فهران بوو سه ده ما گرتنا قوتابخانهیان. هه لبه ستفان و ره وشه نبیرین مژارا مه شیخ موشه پره ف ژى یه ک ژ وان که سانه کو د بن شهرت و مه رجین ئەهف قاس گراند د قوتابخانه یاندا خوه ندیه و بوویه یه ک ژ سهیدا و عالمئ هه ریمئ.

شیخ موشه پره ف، ل
جهم باقی خوه شیخ
ئه سه ده ئی سانی
دهست ب خوه ندنا
خوه دکهن

۱. ژيانا شیخ موشه پره فئ خنووکى

۱.۱. نافئ وى و مالباتا وى

شیخ موشه پره فئ خنووکى، د ساللا ۱۹۲۶ اندا ل باژارى سیرتئ ل نافچه یا خه سخیرئ/بهروارى (په رفقارى) ل گوندئ خنووکئ (Güleçler) دهیته دنئ. دایکا وى، نافئ وى لئ دکهن موشه پره ف. نافئ باقی وى شیخ ئه سه ده ئی سانی (دودویان یه، ئەو ژى کورئ شیخ مسته فا، ئەو ژى کورئ شیخ ئه سه ده ئی ئەوه له.

شیخ موشه پره ف، ل جهم باقی خوه شیخ ئه سه ده ئی سانی دهست ب خوه ندنا خوه دکهن. ل گورئ قوتابخانه یین کوردان پشتی ختمکرنا قورتانئ، شیخ موشه پره ف مه ولوودا مه لایئ باته یی، نووبهارا بچووکانیا

شیخ ئه حمه دئ خانى و "نهج الانام" یا مه لا خه لیلئ سیرتئ* یا ب کوردی، دهست ب کتیب ب نافئ عزیه یئ دکهن و ل جهم باقی خوه هه تانى دگه یژه کتیب ب نافئ جامیه یئ دخونیت. لئ د فئ نافقه ریدا هنده ک جاران ل جهم سهیدایئ مه لا ئەبدولاهئ ساروهی ژى دخونیت و پاشئ دچپته گوندئ عه ینکئ و ئەهف گوند گریدایى ب نافچه یا مسرچ/گوردلانئ (کورتالانئ) یه، ل جهم سهیدایئ مه لا ته یی، کو ژ مالباتا سهیدایئ مه لا خه لیلئ سیرتیه، دخونیت.

د ۱۶ سالیا خوه دا دچپته گوندئ هه له نزه یئ، د قوتابخانه یا مه لا ئەبدولحه کیمئ هه له نزه یئدا خوه ندنا خوه بهردهوام دکهن. مه لا ئەبدولحه کیمئ هه له نزه یئ، کورئ مه لا هه سه نیه، ئەو ژى کورئ مه لا موسته فایه، ئەو ژى کورئ مه لا خه لیلئ سیرتیه. هه له نزه، گونده ک گریدایى ب سیرتئ فه بوویه و ئانها ژى بوویه تاخه ک ژ تاخین باژیر و ب تورکی ژى را دبیزن باگه په. شیخ موشه پره ف و برایئ خوه شیخ مونه ووهر و کورمه تئ خوه مه لا ته هایئ ساروهی، ب هه ف را د ساللا ۱۹۴۲ اندا دهین ه هه له نزه یئ و ل جهم مه لا عه بدولحه کیمئ هه له نزه یئ دبنه فه قى و وئ ده مئ مه لا به دره ددینئ تلوی ژى ل وئ ده رئ فه قى بوویه.

شیخ موشه پره ف، هنده ک ده رسین جمع ئەلجه وامیعئ ل جهم شیخ موسته فایئ هه مزه وى دخونیت. شیخ موسته فایئ هه مزه وى ژ سهیدئ هه مزه ویانه و ژ شیخ هه مزه ئەلکه بییر تلوی هاتیه نیسه تکر.

شیخ موشه پره ف، خوه ندنا خوه یا داوی، هه کی ل جهم سهیدایئ مه لا ئەبدولحه کیمى و هه کی ژى ل جهم باقی خوه شیخ ئه سه ده یئ خوه ندیه و ژ هه ردویان ژى ئیجازهت وه رگرتیه.

شیخ، کتیبین ریزئ یین کو د قوتابخانه یین کورداندا دهیته خواندن، ب ته مامى ب ده رسنى نه فه داندنه، لئ سهیدایین وى گوتئئ کو تو موتاله عه یئ بکه به سه و ئیدی نه هه وه جیه تو ب ئاویئ ده رسخوه ندنئ فان کتیبان بخونى و ئیجازه تا وى دانئ.

شیخ موشه پره ف دو جاران زه وچیه. ژنا وییا ئەهول؛ که چا شیخ موحه ممه د سالحئ ئارفاسى و نه فئئ شیخ

بهردهوام دکهت و د ساللا ۱۹۷۷ اندا ئه و ژى وهفات دکهت. پشتى وهفاتا برائى وى شېخ مونهووهر، ئه و ژ گوندی روبرای قه دگه رېته گوندی خوه خنووکی و ل ویرى ل جهی باقی خوه، دهست ب مهلاتى و سهیداتیین دکهت و ههتانی دچپته بهر ره حما خوه دى ل گوندی خوه ژيانا خوه یا مایى ددومینیت.

شېخ موشه پرهف، ژ ئه هلی ته رېقه تا نه قشه به ندیان ژ شاخا خالدیانه و پهیره وى شېخ موسته فا که ماله ددینى ئه ربیلییه. ل قى ده ری ئه م دخوازن ب کورتاسی به حسا ته سه ووفی و ته رېقه تا نه قشه به ندیان بکن.

ته سه ووف، په یقه که عه ره بییه دهیته واته یا لخواه کرنا جلوه به رگین هری^۱. وه که یتگه ه ژى دهیته واته یا د ناقبه را خوه دى و ئه قدى ویدا پیکه اتنا بوویه را ئی حسانی^۷.

فکرا ته سه ووفی، ئه و فکره کو د ره سه نییا خوه دا 'عه شقا خوه دى د خوه دا دحه وینیت و ته تیق کرنا ئه و ئه ساسین بنگه هینیین کو ژ ئادم پیخه مبه ره هه تانی حه زره تی موحه ممه د ب ته قاهی پیخه مبه ران ئانینه و دوور که فتنه ژ هه موو ره نگیان شرک و کوفریه^۸.

ئارمانجا مه ل فر نه ئه وه کو ئه م دوور و دریز قالا مزارا ته سه ووفی بکن. ژ بهر کو شېخ موشه پرهف نه قشه به ندییه مه خوه ست ئه م ب کورتاسی به حسا ته رېقه تا نه قشه به ندیتی، مه ولانا خالدی شه هره زوری و شېخ موسته فا که ماله ددینى ئه ربیلی بکن. کا گه لو شېخ موشه پرهف چاوا بوویه پهیره وى قى ته رېقه تن.

ته رېقه تا نه قشه به ندیان، ناقى ته رېقه تا کو ژ ئالیی به هائه ددین موحه ممه د ئه لبوخاری (۱۳۱۸-۱۳۸۹) قه هاتییه ساز کرئییه. ئه ف ته رېقه تا هانی ب ئاوایه کی مسوگه ر، گریدایى قورعانی و سونه تین حه زره تی موحه ممه د بوویه، له ورا، د ناقبه را بسلماناندا ب ئاوایه کی به رفره به لاف بوویه. شاهى نه قشه به ند قى ته رېقه تن

وه ها پیناسه دکهت: ”زییا مه، رییه که وه ره یه کو زور دهیته دیتن، خه له که که زه خمه، ئارمانج ب ته نى ده ستگرنا سونه تین ره سولوی خوه دییه و شوپاندنا رییا

فه می ئارفاسی، سافیه خامه. شېخ موشه پرهف کوروی خوارزیا شېخ موحه ممه د سالحن ئارفاسییه؛ واته سافیه خانم که چا خالی وى دهیته دانان. داوه تا وان د ساللا ۱۹۶۱ اندا هاته کرن و ژ قى زه واجا

وان خوه دى ب ناقى موحه ممه د نازم و موحه ممه د عاسم دو کوپ و که چه ک ب ناقى جه نه تی خانم دانى.

شېخ موشه پرهف د ساللا ۱۹۶۱ ایدا جارا دودویان دزه وجیت و که چا مه لا خه لیلی تلویى عه بهاسی ژ

مالباتا فه قیرولاه دئینیت. ژ قى زه واجی ژى ب ناقى موحه ممه د شفا، موحه ممه د وه فا، عه بدولاه، موحه ممه د سهید و موحه ممه د سامی پینج کوپ و پینج که چ دبن. ئه و، پشتی قه داندنا خواندنا خوه و زه واجا خوه ب قه ده ری ۳-۴ سالان گه شتی دکهت و ژ سیرتی دهردکه قیت، دچپته باشووری کوردستانی ل گونده کی باژاری زاخویى ب ناقى بهرزووران ب جه دبیت. سه ده ما چوونا وى یا باشووری کوردستانی هه ری باش خوه دى.

لى ئه ف خه ربییا وى زیده به رده وام ناکهت؛ ژ بهر کو خه ربیى ژيانه که ب زور و زه حمه ته، ئه و ژى هه م بیریا دایک و باقین خوه دکهت، هه م ژى بیریا دوست و یارین خوه دکهت. باقى وى شېخ ئه سه دى سانی، دچپته ده شتا سلوییا و چه ند که سان دشینیته په ی وى و ئه و ژى هه م ناخوازیت باقى خوه بشکینیت و هه م ژى زیده بیریا دوست و هه فالین خوه وه که مه لا به دره ددین دکهت و قه دگه رېته وار و وه لاتی خوه.

شېخ موشه پرهف، پشتی کو له شکه ریا خوه ب دوماهی دئینیت، ل به روارى ل گوندی روبرای (یه نایدن) ده ست ب مه لاتییى دکهت. ل قى گوندی قوتابخانه یه کی قه دکهت و تیدا ده ست ب ده رسدانا فه قیان دکهت. شېخ، ل روبرای د ناقبه را دیروکا ۱۹۵۳- ۱۹۷۷ اندا مه لاتی و سهیداتیین دکهت. باقى وى، شېخ ئه سه دى سانی، ل گوندی خنووکی کاروبارین ئرشادا ملله تی دکر و د ساللا ۱۹۶۷ اندا وه فات دکهت و کوروی وى، شېخ مونه ووهر جهی وى دگریت و کارى باقى خوه

شېخ موشه پرهف،
پشتی کو له شکه ریا
خوه ب دوماهی
دئینیت، ل به روارى
ل گوندی روبرای
(یه نایدن) ده ست
ب مه لاتییى دکهت

ته رېقه تا

نه قشه به ندیان،

ناقى ته رېقه تا کو ژ

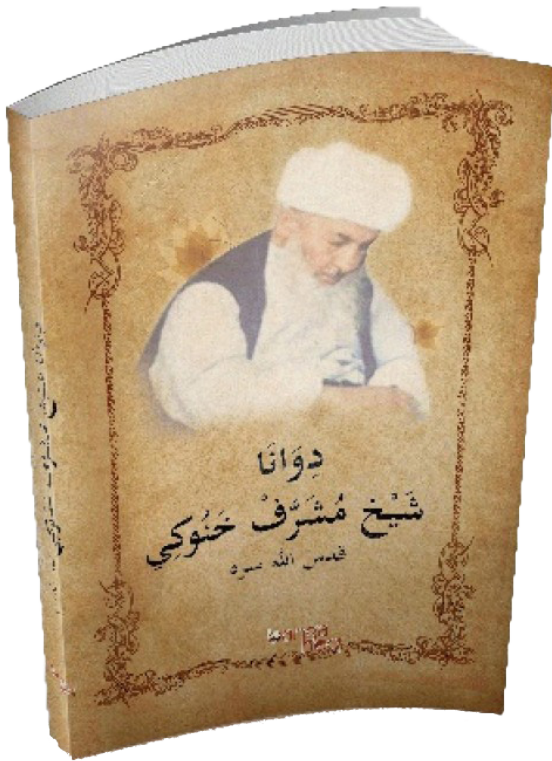
ئالیی به هائه ددین

موحه ممه د

ئه لبوخاری (۱۳۱۸-)

۱۳۸۹) قه هاتییه

ساز کرئییه

دهردی زک دهردهک گرانه پره‌ریب و پره‌ه‌جیب^{۱۴}
 Tû gihan e sêv xuyan e vê bizane ey lebîb
 Dêrdê zik derdek giran e pir gerîb û pir
 ‘ecîb

شیخ موشه‌ره‌فه‌ف‌ی‌ خنووکی، د مالکه‌کی دیدا
 دبیژیت:

دلّی من چایه‌کئی مه‌حبووب و تازه
 ل سهر که‌هنیا ره‌زان ئیشه‌ف دخوازه^{۱۵}
 Dilê min çayekê mehbûb û taze
 Li ser kehniya rezan îşev dixwaze

شیخ موشه‌ره‌فه‌ف، په‌وشه‌نبیره‌کئی پ‌رالی بوویه.
 وی ل گه‌ل زمانئ کوردی؛ زمانئ عه‌ره‌بی، فارسی و
 تورکی ژێ زانیوویه. له‌ورا وی ب چار زمانان هه‌له‌به‌ست
 نفیساندینه و ئاگاهییای وی ژ ئه‌ده‌بیاتا کلاسیک باش
 هه‌بوویه. ده‌ما مروّف ل دیوانا وییا چار زمانان دبینیت،
 ب ئاوایه‌کئی ئاشکه‌ره‌ فئ‌ی‌ یه‌کئی دبینیت.

۲. به‌ره‌مه‌مێن شیخ موشه‌ره‌فه‌ف‌ی‌ خنووکی

شیخ موشه‌ره‌فه‌ف، ژ وارئ سیاسی فه‌ د ده‌مه‌کئی
 دژواردا ژ دایک دبیت. له‌ورا کۆمارا جومهوریه‌تا
 تورکیه‌یی، نوو هاتییه‌ دامه‌زراندن و گوژگوژ و قیژقیژقا
 بایئ نژادپه‌رستی د ته‌مامئ وه‌لاتیدا ده‌نگ فه‌دده‌ت.
 ریفه‌به‌رین جومهوریه‌تئ، ئه‌و
 که‌سین کو د کۆماریدا ژيانا خوه
 به‌رده‌وام دکهن، گشتکان وه‌کی تورک
 دحه‌سبین و دبیزن ئه‌ف وه‌لاتئ
 هانئ ب ته‌نئ وه‌لاتئ تورکانه.
 چاوا وه‌زیرئ په‌روه‌رده‌یی مه‌حموت
 ئه‌سات بۆزکورت (۱۸۹۲-۱۹۴۳)
 دبیزیت ”ئهو که‌سین کو دبیزن ئه‌م
 نه‌ تورکن مافئ وان ته‌نئ کۆله‌تییه.^{۱۶}“ زمانئ کوردی
 ده‌پته‌ قه‌ده‌خه‌کرن، ئه‌و که‌سین کو ب زمانئ دایکا خوه
 قسه‌ دکهن و دنقیسن، ده‌ینه‌ جه‌زاکرن و وان دکهنه
 زیندانان. هه‌ر وه‌سا قوتابخانه‌ ده‌ینه‌ گرتن و خوه‌ندن

د ناه ئه‌ف شهرت
 و مه‌رجین دژواردا
 شیخ موشه‌ره‌فه‌ف،
 هه‌نه‌ک جاران ب
 دزی، هه‌نه‌ک جاران
 ژێ ب ئاشکه‌را
 به‌ره‌مه‌مێن خوه
 نفیساندینه

دینی ژێ ده‌پته‌ قه‌ده‌غه‌کرن.

د ناه ئه‌ف شهرت و مه‌رجین دژواردا شیخ
 موشه‌ره‌فه‌ف، هه‌نه‌ک جاران ب دزی، هه‌نه‌ک جاران ژێ ب
 ئاشکه‌را به‌ره‌مه‌مێن خوه‌ نفیساندینه. خنووکی، زمانئ
 کوردی، عه‌ره‌بی و فارسی ب ئاوایه‌کی باش زانیوویه و
 ب فان زمانان به‌ره‌مه‌ داناینه. شیخ، ب زمانئ تورکی
 ژێ زانیوویه، لئ چاوا ئیحسان سوهریا سرما ژێ دبیزیت
 وی زیده‌ ب تورکی قسه‌ نه‌کریه؛ ئانکۆ باش نه‌زانیه^{۱۷}.
 ده‌ما که‌سین ته‌نئ ب زمانئ تورکی دزانین و هاتنه
 زیاره‌تا خنووکی، وی ب کوردی قسه‌ کریه وی یین
 ده‌ردۆرا وی ژێ وه‌رگه‌راندینه تورکی. کورئ وی عه‌بدولاه
 ئۆزجان دبیزیت: ”تورکیا بافئ من پر هندک بوو و
 ئاخفتنا وی ب زمانئ تورکی، ژ وی را گه‌له‌ک زه‌حمه‌ت
 بوو.“

۲.۱. دیوان

دیوانا شیخ موشه‌ره‌فه‌ف‌ی‌ خنووکی، پ‌رزمانیه‌. د دیوانیدا
 ژ ۲۰۰ زیده‌تر ب عه‌ره‌بی، ۷۸ هه‌له‌به‌ست ب کوردی،
 ۱۰ هه‌له‌به‌ست ب فارسی و هه‌له‌به‌سته‌ک ژێ ب تورکیه‌.
 هه‌له‌به‌ستین ب عه‌ره‌بی د داویا دیوانیدا نه، یین کوردی،
 فارسی و تورکی ژێ د سه‌رئ دیوانیدا نه و ته‌قله‌فن.
 دیوانا شیخ موشه‌ره‌فه‌ف، دیوانه‌که‌ ریکخستی نینه؛ واته
 ل گۆری ریزا قافیه‌یی نه‌هاتییه‌ نفیساندن.

ژ بو کو مزارا مه ب تهنی ل سهر ههلبهستین
 خنووکی یین ب کوردی نه، مه ناگاهی ب تهنی د
 دهباره یی ههلبهستین وی یین کوردیدا دانه. شیخ
 موشه رپه، ههلبهستین خوه ل گوری ئەلفبیا عه ره بی
 ب ته مامی حهرفان نه نفیساندنه و ب سیزدهه (۱۳)
 حهرفین عه ره بی و ب حهرفه که (۱) کوردی (ی)
 نفیساندنه و هه ژمارا ههلبهستین کو ب حهرفا کوردی
 هاتنه نفیساندن ژ شه ش (۶)ن. مه د تابلویا ژریدا
 ههلبهستین کوردی ژ ئالیی حهرفا قافیه یی، ژ ئالیی
 هه ژمارا ههلبهستین کو ب هه مان قافیه یی هاتنه
 نفیساندن و ژ ئالیی هه ژمارا وان فه دانه.

شیخ موشه رپه فی خنووکی، ههلبهستین خوه یین
 کوردی ب شه ش (۶) جوهریان نفیساندینه. ههلبهستین
 کو د دیوانیدا جه گرینه نه ب
 نیزامی نه، ته فله فن. جوهر یین
 ههلبهستان ب فی شکلی جه
 دگرن: ۲۷ قه سیده، ۱۱ خه زهل،
 ۱۵ مه سنه وی، ۱۷ موربه ع، ۱
 موخه ممهس و ۷ یه کمالکن.

شیخ موشه رپه فی

خنووکی،

ههلبهستین خوه

یین کوردی ب

شه ش (۶) جوهریان

نفیساندینه.

ههلبهستین کو د

دیوانیدا جه گرینه

نه ب نیزامی نه،

ته فله فن

دیوانا شیخ موشه رپه، ل گوری
 نوسخه یا کو مه ژ خوه را وه کو
 بنگه گرتهیه ژ ۲۲۸ وهره قه یان
 پیک دهیت و ب چار زمانیه. تیدا
 ههلبهستین کوردی، فارسی، عه ره بی
 و تورکی هه نه. د دیوانیدا ژ ۲۰۰ زیده تر ههلبهستین
 عه ره بی، ۷۸ ههلبهست کوردی، ۱۰ ههلبهستین فارسی
 و ههلبهسته ک ژ ب تورکیه. گه له ک ههلبهستین وی
 ژ و هندا بوونه و هه تانی فی گا فی نه هاتینه دیتن.
 جوهر یین ههلبهستان؛ قه سیده، خه زهل، موربه ع،
 موخه ممهس و موفره دن. ئەف ب هره م مزارا مه یه و
 ئەم ب هوورگی ل سهری بسه کنن. دهستخه تا فی
 به ره م ل جه م مالباتا شیخ موشه رپه فی خنووکیه.

و یا هه ری موهم ئەفه کو شیخ موشه رپه، که سی
 یه که مه کو سلسله یا شیخین ته رپه تا خوه ب کوردیا
 زارا قایی کورمانجی نفیساندیه. له ورا هه تانی فی
 گا فی نه هاتیه ته سبیتکرن کو د نا فا شیخین کورداندا
 که سه کی سلسله یا شیخین ته رپه تا خوه ب کوردی
 نفیساندیه، یان ب عه ره بی یان ژ ب فارسی هاتینه
 نفیسین.

شیخ، د فی به ره م میدا چه ند بیرئانین و زانینین
 خوه د ده ره م فی با فی خوه و برایی خوه شیخ
 مونه ووهردا تینه زمین. دهستخه تا فی به ره م ل
 جه م مالباتا شیخ موشه رپه فی خنووکیه.

۲.۲. کتیبیا مه لا عه لئه دینی

ئەف ب هره ما هانی وه که نامه یه کییه، ژ ۱۱۷
 وهره قه یان پیک دهیت و دهست نفیسا شیخی بخوه یه.
 نا فه روکا به ره م ل سهر ئیتیقاد و عه قیده یی یه.
 شیخ، د به ره م میدا، ژ بونا ئەهل و مرو فین خوه و
 پهیره وی خوه مه لا ئەله دینی، ب ئاوا یه کی شیره تی/
 دیداکتیک نفیساندینه. دهستخه تا فی به ره م ل جه م
 مالباتا شیخ موشه رپه فی خنووکیه.

۲.۳. تحیه ت ئەلئه تفال

به ره م، ب ئاوا یه کی مه نزووم هاتیه نفیساندن و
 ژ ۶۴ بهیتان پیک تی. به ره م، ب ئەسلی خوه زانین
 مزارا زوروفی، ل سهر نه حوییه. شیخ، ژ بو کو فه فی
 فی کتیبی ب ئاوا یه کی هینسان ژ بهر بکن، ئەف
 مزار ب تیشه یا نه زمی نفیساندیه. دهستخه تا فی
 به ره م ل جه م مالباتا شیخ موشه رپه فی خنووکیه.

۲.۴. شهرحا لوجه ت ئەلئه سرار

به ره م، ب ئەسلی خوه به ره ما مه ولانا جامیه
 و ب زمانی فارسیه. شیخ موشه رپه فی شهرحا به ره م
 چیکریه. شیخ، شهرحا خوه ب ئاوا یی که فنه شوپیا
 کلاسیک نفیساندیه، واته، ل بنی هه ره به یته کی
 شهرحا وی ب عه ره بی نفیساندیه. دهستخه تا فی
 به ره م ل جه م مالباتا شیخ موشه رپه فی خنووکیه.

۲.۱. کتیبیا حاجی ئەحمه دی

به ره م، ب زمانی کوردیه، ب دهستخه تا نفیسکاری
 هاتیه نفیساندن و ژ ۱۰۵ وهره قه یان پیک تی. شیخ،
 د فی به ره م میدا قالا شیخین ته رپه تا خوه دکه ت

۳.۱. زمانئ وی

شیخ موشه‌رہفئ خنووکی، د ہہلبہ‌ستین خوہدا

زمانہ‌کئ سفک و زہلال ب کار

ثانیہ. مروّف، دەما بەرئ خوہ

ددینہ ہہلبہ‌ستین وی، دبیین کو

ہم پھیئین گہل ہم ژ پھیئین

ئەدەبیاتا کلاسیک جہ گرتینہ. ئەف

ژئ دەدەتہ خویاکرن کو ناگاہیا شیخ،

ہم ژ چاندا گہل ہہیہ ہم ژئ ژ ئەدەبیاتا کلاسیک ہہیہ.

خنووکی، ژ بو کو ئەہلئ قوتابخانہ‌ییہ، ئەو ژئ

وہ کہ عالم و زانایین قوتابخانہ‌یی د وارئ زمانیدا شارہ‌زا

بوویہ. لەہورا، وی د دیوانا خوہدا ب چار زمانان؛ یانئ

ب زمانئ کوردی، عەرہبی، فارسی و تورکی ہہلبہ‌ست

نقیساندنہ. مروّف، دەمال ہہلبہ‌ستین وی دنیرہ

ب ئاواہیہ کی ئاشکەرہ دبیینہ کو د بکارئانینا زمانئ

کوردی، عەرہبی و فارسیدا گہلک سەرکەفتییہ، لی د

زمانئ تورکیدا ئەوقاس سەرکەفتی نینہ. ژ بو کو شیخ

موشہ‌رہف، پەرورہدی د قوتابخانہ‌یییدا دیتیہ، تیدا

دەرس دایہ و زمانئ پرتووکیین دەرسئ ژئ پراسی ب

عەرہبی و فارسی بوونہ، زمانئ وی د بن باندؤرا عەرہبی

و فارسیدا مایہ. د دیوانتیدا ژ ۲۰۰ زیدہتر ہہلبہ‌ست

ب عەرہبی نہ و پریئ وان ژئ ژ قہسیدہیان، خہزہلان،

مورہبہ‌عان، موخہممہ‌سان و یہکمالکان پیئک دەھین و

ب قاسی ۱۰ ہہلبہ‌ستین وی ژئ ب فارسی نہ. ئەف

ناگاہییا ہانئ ژئ دەدەتہ خویاکرن کو شیخ، زیدہ زیدہ

د بن کارتیکرنا عەرہبی و فارسیدا مایہ.

د ہہلبہ‌ستین کوردیدا عونسوورین عەرہبی و فارسی

ہن جارن و ہک بہیتہ‌کئ، و ہک

رستہ‌یہ‌کئ، ہن جارن ژئ و ہک

ناق، سیفہت و تہرکییان دہرکەقنہ

پیشبہری مہ. زمانئ شیخ موشہ‌رہفئ

خنووکی، د ہہلبہ‌ستین کوردیدا زیدہ زیدہ ب پھیف و

تیگہ‌ہین عەرہبی ہاتنہ خہملاندن.

د ہہلبہ‌ستین شیخ موشہ‌رہفدا عونسوورین عەرہبی

و فارسی ژبیزہ، تیگہہ، بویز و ئیقتباسین ژ ناییت و

حەدیسان و ژ ہنەک تەلمیحین ژ بوویہ‌رین دیرۆکی پیئک دەھین. دگەل فئ یەکی د ہہلبہ‌ستاندا ہنەک جارن مولہممہ‌عین کو رستہ‌یہ کہ وان ب کوردییا دن ب عەرہبی و فارسی، یان ژئ دو رستہ ب کوردی وین دن ژئ ہنەک جارن ب عەرہبی و ہنەک جارن ژئ ب فارسی ہاتنہ بلتفکرن ہنہ. ئەف کارتیکرنا عونسوورین عەرہبی و فارسی و ئیقتباسین ژ ناییت و حەدیسان تایہ‌تہ کہ خنووکی نینہ، کەقنہ شوپیہ کە ئەدەبیاتا کلاسیکیہ. لەہورا، شیخ موشہ‌رہف ژئ ئەف کەقنہ شوپیا ہانئ شوپاندییہ. لی ہہوجہ‌یی گوتتیہ کو مروّف، ببیزہ شیخ موشہ‌رہفئ خنووکی، د بکارئانینا زمانئ کوردیدا سەرکەفتییہ و زمان باش بکارئانینا. ئەگەر مروّف ژ بونا ہہلبہ‌ستین وین کوردی ریزہ‌یہ‌کئ دابنہ، ب ئاواہیہ کی ہیسان دکارہ ببیزہ د ہہلبہ‌ستاندا کارتیکرنا عەرہبی و فارسی ژ سەدی بیست و پینجان زیدہتر نینہ.

۳.۱.۱. کارتیکرنا دەفۆکا بۆتان و ہہکاریی

زمانئ شیخ موشہ‌رہف، زمانہ‌کئ سەرہفہ کری و زہلالہ.

ہەر چقاسی زمانہ‌کئ کلاسیک بکارئانینہ ژئ پھیئین کو

د ہہلبہ‌ستین خوہدا بکارئانینیت، واتہیا وان ہیسانہ.

یانئ و ہکە زمانئ مہلایئ جزیری گران نینہ.

مروّف دەما ہہلبہ‌ستین وی د بہر چاقان را دەرہاس

دکەت، چاول ژئیرئ دەرہاس دہ دبیینہ کو باندؤرا

دەفۆکا بۆتان و ہہکاریی ب ئاواہیہ کی ئاشکەرہ خوہ

نیشان دەد.

د دەفۆکا بۆتان و ہہکاریییدا حەرہفا ”ت“ یئ دکەقہ

داویا لیکہ‌ران. و ہکە ہوونہ: بت، دبت، نابت، دکەت،

ناکەت، دقیت، بقیت، ناقیت و ہود. د فان مالکین

ژئیرئدا ئەو لیکہ‌رین کو ہاتنہ بکارئانین حەرہفا ”ت“ یئ

ہاتیہ داویا وان.

ژ فئ فکری مہ دل دایم دبت حہی

نہن تیدا برن و داغ و ہم کەی^{۱۸}

Ji vê fikrê me dil daim dibit hey

Nehin têda birin û dağ û hem key

ژ بو تہ عافیہت بت ئەو شہرابا

قہخاری تہ ئەیا دۆستئ گرافی^{۱۹}

شیخ موشہ‌رہفئ

خنووکی، د

ہہلبہ‌ستین خوہدا

زمانہ‌کئ سفک و

زہلال ب کار ثانیہ

زمانئ شیخ

موشہ‌رہف، زمانہ‌کئ

سەرہفہ کری و زہلالہ

Bê te tu ca naşebirim

د دهڤوڤکا بۆتان و هه‌کاریییدا ب تاییه‌تی په‌یفا
 ”دگه‌ل“ و ”نک“ ده‌یته بکارئانین. مروّف ده‌مال
 هه‌لبه‌ستین شیخ موشه‌ره‌ف میزه‌ دکه‌ت، گه‌له‌ک جاران
 په‌یفا ”دگه‌ل“ و ”نک“ هاتییه بکارئانین. بۆ نمونه:

جومله ساداتی ل هوّ ده‌ستی ئەوان ماچو دکهم
 هه‌م سه‌لامان ریندکهم هه‌ر ئەز دگه‌ل بایئ نه‌سیم^{۲۵}
 Cumle sadatê li ho destê ewan maçu dikem
 Hem selaman rêdikem her ez digel baê nesîm

ئهی موشه‌ره‌ف به‌س بیژژ یه‌کسانه له‌و کورت و دریز
 یی کو زانا بی ل نک وی وه‌ک یه‌کن له‌و تشت و ته‌شت^{۲۶}
 Ey Muşerref bes bibêj yeksane lew kurt û dirêj
 Yê ku zana bî li nik wî wek yekin lew tişt û teşt

د دهڤوڤکا بۆتان و هه‌کاریییدا قه‌رتافیین وه‌که ”که‌ی،
 ده‌ی، ئه‌ی“ ده‌یته داوییا لیکه‌ران. خنووکى ژى ئەف
 قه‌رتافانا زیده زیده بکارئانییه. وه‌که نمونه:

ژ قى فکرى مه‌ دل دام دبت حه‌ی
 نه‌هن تیدا برن و داغ و هه‌م که‌ی^{۲۷}

Ji bo te afiyet bit ew şeraba
 Vexarî te eya dostê Girafê

وئ ده‌ما دی وه‌قتی مرنی روو ل سه‌ر ئاخى نه‌ی
 ئەى براده‌ر فه‌رقی ناکه‌ت سانیه‌ی بی یا نووحی^{۲۸}
 Wê dema dî weqtê mîrnê rû li ser axê nihî
 Ey birader ferqê naket Sanihî bî ya Nûhî

د دهڤوڤکا بۆتان و هه‌کاریییدا په‌یفا ”شۆل“ ب واته‌یا
 حال، هه‌ره‌که‌ت ره‌وش، فعل و عه‌مه‌ل ده‌یته بکارئانین.
 شیخ موشه‌ره‌ف، د مالکا ژیریدا په‌یفا ”شۆل“ د واته‌یا
 فعل و عه‌مه‌لدا بکارئانییه.

خوه‌دا مه‌بروور بکه‌ت حه‌ججا ته‌ چیکه‌ت
 هه‌می شۆلئ ته‌ ئه‌ی دۆستى گرافى^{۲۹}
 Xweda mebrûr biket hecca te çêket
 Hemî şolê te ey dostê Girafê

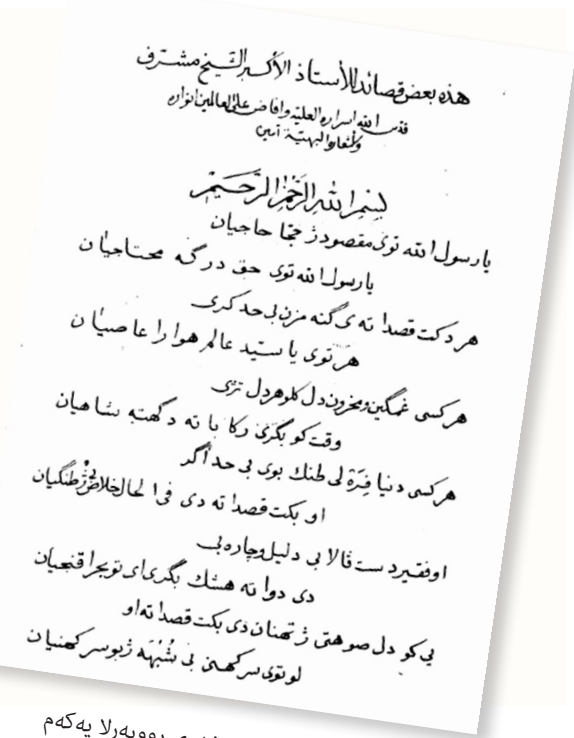
د دهڤوڤکا بۆتان و هه‌کاریییدا ناڤی ”خوه‌دی/خوه‌دا“
 ب فۆرماتا خودی/خودا هاتییه بکارئانین. چاوا د مالکین
 ژیریدا ژى ده‌یته خویاکرن، خنووکى ژى ناڤى ”خوه‌دی/
 خوه‌دا“ ب فۆرماتا خودی/خودا ب کار ئانییه.

حه‌مدی بی حه‌د بۆ خودایى بی زه‌وال و بی فه‌نا
 مالکى هه‌ر نيعمه‌تان و موعطیى هه‌ر قه‌نجیان^{۳۰}
 Hemdê bê hed bo Xuda yê bê zewal û bê fena
 Malikê her ni‘metan û mu‘tiyê her qenciyan

ئهی خودایا دل بشینه یا مه‌ ژى واصل بکه
 من ژ بۆ هجران نینه طاقتا هه‌لگرتنى^{۳۱}
 Ey Xuda ya dil bişîne ya me jî waşil bike
 Min ji bo hicran nîne taqeta hilgirtinê

یا بابى ئیزه‌ددین، خودا
 زانى ژ ته‌ نابم جودا
 نه‌ ل سه‌ر خه‌تان نه‌ ل بن خه‌تان
 بی ته‌ تو جا ناصه‌برم^{۳۲}

Ya babê Îzzeddîn, Xuda
 Zanî jî te nabim cuda
 Ne li ser xetan ne li bin xetan

نوسخه‌یا مه‌لا خدر هه‌شه‌رى رووپه‌رلا یه‌که‌م

Ji vê fikrê me dil daim dibit hey
Nehin têda birin û dağ û hem key

که هینیا سپی چه مه ک فه قیان و نه والا خو هی جه مه ده
دهشت و هه م چرنئ ته ننوور قه ب قه ب دکن ته م هه ر ته من^{۲۸}

Kehniya sipî çemek feqyan û newala xwey
cemed

Deşt û hem çirnê tennûr qeb qeb dikin em her
em in

فی ژنورا ته منور بونه اش روژدهیفت
فی الحقیقت هر نوی روانیا رو ناهیا ن
فی ژنه موجود بونه فی الحقیقت هر و و کون
هم ژنه بهنا خورگرتن مسک و سلک حوریا ن
حضرة آدم ژجته درکتوی چاره بو سه
یا بخند وی بلندگوت حق گراندزده ژاضیان
هم بهینا نه ژطوفان حضرت نوح بو خلاص
هم بنه ژاگر خلاص بو اورنئس انبیان
حضرة یوسف ژنه او حسن بی حد گرتبو
حضرة موسی ژنه بو فخر اسرائیلیان
حضرة ایوب بنه حق دا ژبو وکی عافیة
حضرة عیسی بنه او بو مسیحک بی زیان
هم مدینا نه ژبرا خلفا دی مقصود بو
دکرن قصدا اوی جبیل و هم روحانیان
صد و ک و سب القرآن کول درگاه تنه

نوسخه یا مهلا خدر هه شه ری

صد و ک و سب القرآن کول درگاه تنه
بوسه داروی درینه نقشی و گیلانیا ن
گردن جه بو لیکژوان وی دی جه بی
وصنه لگوتن آیا بی ناهیا بی ناهیا ن
پشت سرب العالمین مدح نه گون در قدیم
دی چه بیژن حادثان بی زبان وی بیان
ذریاته ذریک پاک و تمیز و طاهره
هر بون رحم دکت خلف لانس و جینان
جمله اصحاب نه حقا هدا ت امنن سه
پر بال و روح جهاد گران شهید و غازیان
خاصة صدیق اکبر وی شه صاحب هند
حضرة فاروق فجاج عراق و شامیان
جامع قرآن ذی التورین پر فضل و جیا
حضرة کزاره وی سرعسکد ایمانیان

نوسخه یا مهلا خدر هه شه ری رووپه رلا سپستان

هذ
کتاب القصائد
لمولانا مولانا ابرار کات الهول الجوز
مستوف بشرفه الله
فی الدارين
آمین
هذ کتاب القصائد
لمولانا مولانا ابرار کات الهول الجوز
مستوف بشرفه الله
فی الدارين
آمین
هذ کتاب القصائد
لمولانا مولانا ابرار کات الهول الجوز
مستوف بشرفه الله
فی الدارين
آمین

نوسخه یا مهلا تۆسمانی رووپه لایه که م

فی ژنورا ته منور بونه اش روژدهیفت
فی الحقیقت هر نوی روانیا رو ناهیا ن
فی ژنه موجود بونه فی الحقیقت هر و و کون
هم ژنه بهنا خورگرتن مسک و سلک حوریا ن
حضرة آدم ژجته درکتوی چاره بو سه
یا بخند وی بلندگوت حق گراندزده ژاضیان
هم بهینا نه ژطوفان حضرت نوح بو خلاص
هم بنه ژاگر خلاص بو او ورنئس انبیان
حضرة یوسف ژنه او حسن بی حد گرتبو
حضرة موسی ژنه بو فخر اسرائیلیان
حضرة ایوب بنه حق دا ژبو وکی عافیة
حضرة عیسی بنه او بو مسیحک بی زیان و
هم مدینا نه ژبرا خلفا دی مقصود بو
دکرن قصدا اوی جبیل و هم روحانیان

نوسخه یا مهلا خدر هه شه ری رووپه رلا چاره م

* مەلا خەلىل كورنى مەلا حوسەينى كورنى مەلا خالدىيە، ل دور ژ دايك بوونا وى گەلەك بۆچوونىن جودا ھەنە بەلى نەقىنى وى مەلا عبدالقهار زوقەندى دىبىژت كو ل ساللا ۱۱۶۴ (ل بەرانبەر ۱۷۵۰ ز) ل گوندى گولپىكىنى يى گرىداى ھىزانى سەر ب پارىژگەھا بەدلىسىقە ھاتىيە سەر دونياينى، و ل ساللا ۱۲۵۹ (بەرانبەر ۱۸۴۳) ل سىرتى چووييە بەر دلۇقانىا خودى (پويىتىكا)

6- İbn Manzûr, XXVIII, r. 2527.

7- Ethem Cebecioglu, Tasavvuf Terimleri ve Değimleri Sözlüğü, Rehber Yayıncılık, Ankara 1997, r. 690

8- Kavak, r. 2-3.

9- Kavak, r. 2-3.

10- Ebdulkerim Muhammed el-Muderris, Ulemauna fi xizmeti'l-ilim ve'd-din, (nşr. Muhammed Alî el-Qeredaxî, Bexdad 1983, Daru'l-Hurriye, r. 185-187.

11- M. Xalid Sadîni û Tehsîn Doskî, Şêx Muşerrefê Xinûkî û Şairên Malbata Wî, Çapxana Parêzgeha Dihokê, Çapa Êkê, Dihok 2013, r. 16-24; Adnan Demircan, İhsan Sureyya Sırma, Pervariden Parîse, Weş. Beyan, İstanbul 2018, r. 59-61.

12- 9 Adak Abdurrahman “Edîbê Mezin Şêx Muşerrefê Xunûkî Çû Rehma Xwedê”, Nûbihar, h. 104, 2008. r. 27.

13- 10 Nesim SÖNMEZ, Dîwana Şêx Muşerrefê Xinûkî (Metn&Lêkolîn), Weşanên Seyda Kîtabevî, Ankara 2018, r. 282.

14- SÖNMEZ, r. 282.

15- SÖNEZ, r. 282.

16- Burhanettin Duran, Türk Parlamento Tarihi, TBMM-XIX. Dönem (1991-1995), TBMM Kültür Sanat Kurulu Yayınları, No: 15, (2012), I, 115.

17- Adnan Demircan, İhsan Sureyya Sırma, Pervariden Parise, Weş. Beyan, İstanbul 2018, r. 26.

18- SÖNMEZ, r. 230.

19- SÖNMEZ, 208.

20- SÖNMEZ, 281.

21- SÖNMEZ, 208.

22- SÖNMEZ, 192.

23- SÖNMEZ, 161.

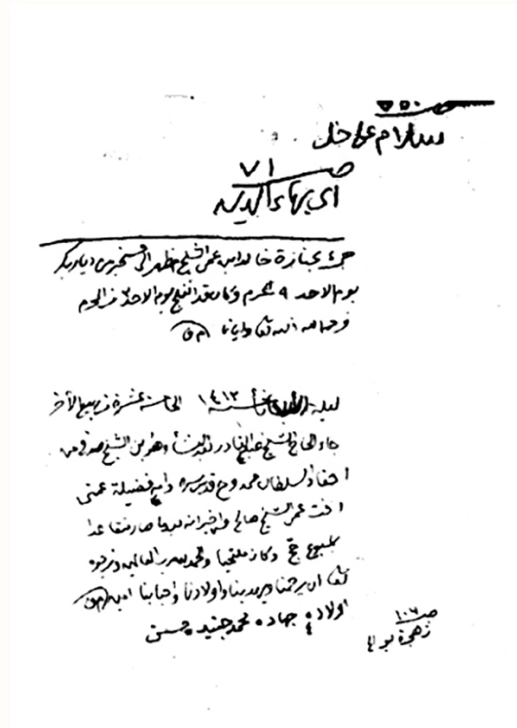
24- SÖNMEZ, 275.

25- SÖNMEZ, 165.

26- SÖNMEZ, 197.

27- SÖNMEZ, 230

28- SÖNMEZ, 182.

نوسخه يا مەلا ئۆسمانى رووپەلا دوپەم

پەراویز:

1- İbn Manzûr, Cemaluddîn Muhammed b. Mukerrem, Lîsanu'l-Arab, (nşr. Abdullah Alî Kebîr, Muhammed Ahmed Hesbullah, Haşim Muhammed eş-Şazılı), Daru'l-Mearif, Qahîre, XV, 1360.

2- M. Halil Çiçek, Doğu Medreselerinin Serencamı, Beyan Yayınları, İstanbul, 2009, r. 15; Ziya Kazıcı, İslam Eğitim Tarihi, MÜİF Vakfı Yayınları, Çapa 4an, İstanbul 2016, r. 18.

3- Çiçek, “es-Si’irdî, Molla Halil b. Hüseyin b. Halid el-Ömerî”, Uluslararası Siirt Sempozyumu, İzmir 2007, r. 372.

4- Çiçek, “es-Si’irdî, Molla Halil b. Hüseyin b. Halid el-Ömerî”, r. 372-373.

5- M. Edîp Çağlayan, “Siirt ve Çevresindeki Medrese Eğitimi”, Uluslararası Siirt Sempozyumu, İzmir 2007, r. 669.